

Onbeschrijfelijke ellende en verdriet in Baak, 2 dagen na de Bevrijding

Tom Schooltink op de plek aan de ZE-weg waar op 4 april 1945 de granaat moet zijn neergekomen. Drie ooms van Schooltink vonden de dood, twee dagen na de bevrijding van Baak. © Jan van den Brink

Door Henny Haggeman 16-04-23, De Stentor

Dood en verderf zaaien Duitse granaten in Baak, twee dagen nadat het Achterhoekse dorp op 2 april 1945 is bevrijd. Er zijn veertien doden te betreuren, onder wie zeven kinderen jonger dan 10 jaar. 78 jaar later voelen nazaten nog altijd de pijn.

De Canadezen die woensdagochtend 4 april 1945 rond 10.00 uur met tanks en jeeps vanaf Toldijk het dorpje Baak binnenrijden, hebben snoep bij zich. Dat ziet Frans Schooltink (9). „Blijven jullie even hier dan haal ik wat”, zegt Frans tegen zijn jongere broertjes Theo (5) en Joosje (7). Frans loopt de Zutphen-Emmerikseweg op in de richting van de voorbijtrekkende karavaan, wil een militair aanspreken en hoort achter zich een oorverdovende knal. Of misschien hoort Frans wel helemaal niets. Hoe dan ook is zijn leven voorgoed veranderd.

Het zwijgen van Frans

Zijn zoon Tom neemt ruim 72 jaar later - december 2017 - het woord tijdens de uitvaart van Frans. „Was mijn vader een andere man geweest als dit niet was gebeurd”, vraagt Tom (nu 52, dan 47) zich hardop af en vertelt over Frans Schooltink: tijdens zijn leven een vader van twee kinderen, bijzonder geestig en maatschappelijk geslaagd als directeur van een zorginstelling in Brabant. Maar

zoon Tom heeft ook de moeilijke momenten van zijn vader gezien. Zijn zwijgen. Misschien zijn het zelfs depressies.

Over woensdag 4 april 1945 vertelde Frans bijna nooit.

De familie Schooltink vermoedelijk in 1940, vijf jaar voor het drama. Ze staan voor de kruidenierswinkel aan de ZE-Weg in Baak en begroeten onbekende mensen. Helemaal links Hermien, dan Jan en Mia Koenders en de lange Theet Hermsen. Dan, alleen, Benny Schooltink. Vervolgens rechts, voor van links naar rechts Geert, Frans en Joosje. Daarachter Jan, vader Johan, Theo, moeder Aleida Schooltink en dienstmeisje Riek Wissink. © Historische Vereniging Steenderen

De Canadezen - de 3e Infanterie Divisie - die eind maart bij 's-Heerenberg het land binnenkwamen, worden die bewuste dag feestelijk ontvangen in Baak.

Het dorp, dat redelijk geruisloos door de oorlog is gerold, is twee dagen daarvoor bevrijd. De divisie trekt naar het noorden. Eigenlijk is het de bedoeling om via de ZE-weg in Baak rechtstreeks langs de IJssel naar Zutphen te rijden.

De veertien doden in Baak

Op 4 april 1945 komen Theo Schooltink (5), Joosje Schooltink (7), Benny Schooltink (16), Joke Dahlhaus (8), Henk Thuysman (17), Dikkie Donderwinkel (7), opa Donderwinkel (67), Dini Wiegers (5), Annie van den Bos (12) en de Canadese soldaat Rudolph Ruck (leeftijd onbekend) in Baak om door Duitse granaten. Vijf dagen later overlijdt Rikie Vredegoor (8) als ze een granaat oppakt. Haar vader Jan Vredegoor (39) komt dezelfde avond om het leven door nieuw Duits granaatvuur. Twee jaar later worden Jan (4) en Benny (7) Notten gedood als ze bij het spelen een granaat vinden die ontploft.

Duits geschut aan andere zijde van de IJssel

Maar voor Baak wordt bereikt, is anders beslist. Duitse troepen - de 361ste Volksgrenadier Divisie - liggen westelijk van de IJssel in de buurt van het nog niet bevrijde Brummen en Cortenoever. Het is te gevaarlijk om langs dat Duitse geschut aan de andere zijde van de rivier te trekken. Dus wordt in Baak op de kruising rechtsaf geslagen, richting Wichmond.

Hoeveel granaten er rond 10.00 uur in en rond Baak vallen, geschoten door de Duitse divisie, is anno 2023 niet te zeggen. „Niet veel”, denkt Karl Lusink, amateurhistoricus uit Drempt en kenner van de troepenbewegingen aan het eind van de Tweede Wereldoorlog in deze regio. „De Duitsers wilden vast geen Canadees artillerievuur uitlokken. Maar er zullen enkele granaten gevallen zijn.”

Lichamen kelder in gedragen

Één granaat valt bij een groep dorpsbewoners die staat bij de kruising ter hoogte van de kruidenierszaak van Johan Schooltink. De impact is onbeschrijfelijk. Drie kinderen - de broertjes Theo en Joosje Schooltink en Joke Dahlhaus (8) - liggen levenloos op de grond. Ze worden de kelder van de winkel ingedragen. Daar belanden ook de ontzielde lichamen van opa Donderwinkel (67) en Henk Thuysman (17). De laatste is een Arnhemse evacué die met zijn familie het eind van de oorlog doorbracht in Baak.

Het drama binnen de familie Schooltink is compleet als het lichaam van Benny (16) de kelder in wordt gedragen. Benny is de een na oudste zoon van een gezin van zes jongens en een meisje. Benny zat, zo vertelt de familiegeschiedenis, op een tank. Of hij door dezelfde of een andere granaat is getroffen, is onduidelijk.

Vrachtwagen naar ziekenhuis Nijmegen

In de chaos worden vier zwaargewonden een militaire vrachtwagen ingeladen. Het gaat om Henk Dahlhaus (6), Dikkie Donderwinkel (9), zijn vader en de Canadese militair Rudolph Ruck (39). De truck zet in grote haast koers naar een ziekenhuis in Nijmegen. In Loerbeek wordt Ruck achtergelaten bij een gewondenpost. De Canadees is dan vermoedelijk al overleden. Met Dikkie gaat het ook niet goed. Hij wordt achtergelaten bij het veldhospitaal in 's-Heerenberg en sterft daar. Henk Dahlhaus en vader Donderwinkel belanden in het hospitaal in Nijmegen en keren later heelhuids terug in Baak.

Vermoedelijk tegelijkertijd (er is ook een lezing waarin wordt gesproken van 'later op de dag') speelt zich buiten het dorp - op de Bakemark - nóg een drama af. Daar loopt een aantal kinderen op straat. Een granaat, mogelijk ook afkomstig van de andere zijde van de IJssel, explodeert en doodt de meisjes Dini Wieggers (5) en Annie van den Bos (12). Net als bij de betreurde doden in het dorp staat ook op hun overlijdensakte 10.00 uur als tijdstip van omkomen. Twee dagen na de bevrijding is de oorlog nog niet voorbij.

Nog een drama op de Covik

Zelfs 78 jaar later niet. Half maart 2023 stuurt Cor Slakhorst (73) uit Steenderen een mail naar de krant. 9 en 11 april naderen, elk jaar beladen data voor Slakhorst. Vier jaar na de oorlog werd hij op de Covik, een buurtschap tussen Baak en Steenderen, geboren als zoon van Anne. Anne Vredegoor, de vrouw die in twee dagen haar man Jan (39) en dochtertje Rikie (8) had verloren.

De toedracht heeft met het drama ervoor te maken. „Maandag 9 april 1945 worden in Baak de kinderen en andere slachtoffers van de granaten begraven”, vertelt Slakhorst. „Mijn ouders en mijn halfzusje Rikie zijn daarbij. Na de uitvaart gaan mijn ouders terug naar de Covik. Rikie volgt iets later en loopt alleen terug.”

Rikie Vredegoor. © Collectie Slakhorst

Welgemeend advies

Ter hoogte van molenaar Kempers, tegenwoordig een restaurant vlakbij de vroegere voetbalvelden van Baakse Boys, raapt Rikie volgens de overlevering

een granaat van de grond. Twee dagen later wordt het meisje begraven in Baak. Familie uit de Velswijk en Keijenborg is bij de uitvaart. Volgens Cor Slakhorst krijgen Anne en Jan een welgemeend advies van de oudste broer van Anne: 'Ga mee naar de Keijenborg. Het is hier, zo vlak bij nog bezet gebied, veel te gevaarlijk'. „Mijn moeder wilde wel, Jan niet”, vertelt Slakhorst.

De avond van de dag dat hij zijn dochter heeft begraven staat Jan voor zijn slaapkamerraam en kijkt naar buiten. Er valt een projectiel, ook geschoten vanaf de andere zijde van de IJssel, denkt Cor Slakhorst, voor de woning op de Covik. Een scherf snijdt de hals van Jan door. Opnieuw volgt een tocht naar het kerkhof van Baak.

Antidepressiva

Anne blijft alleen achter op de Covik met haar in 1943 geboren zoontje Henk. Ze krijgt hulp van een nichtje uit de Velswijk én er wordt een man voor haar gevonden: Kees Slakhorst uit Arnhem. Slager Driever uit Baak, van oorsprong Arnhemmer, brengt Slakhorst achter op zijn motor naar de Covik. Kees en Anne krijgen samen een zoon en het leven lijkt weer gewoon verder te gaan. Zoon Cor omschrijft het huwelijk van zijn ouders als goed.

„Toch is mijn moeder er nooit overheen gekomen”, zegt hij. „Ze vond haar rust niet meer, moest altijd weg. Van nature was ze optimistisch. Maar de dood van haar man en haar dochtertje zorgde voor pijn die niet overging. Maandelijks haalde ze een pot pillen bij huisarts Van Wissen: antidepressiva. Ik denk ook dat het op mijn halfbroer Henk invloed had. Hij was periodes overspannen.”

Granaat van 6 mei 1947

Terug naar Baak. Eerst naar het Baak van 1947. Daar is de oorlog nog altijd niet voorbij. Op 6 mei van dat jaar, een dag na Bevrijdingsdag, vinden Jan (4) en Benny (7) Notten op de Dollemansstraat op de Bakermark een granaat. Opnieuw met dodelijke gevolgen.

Dan naar het Baak van 2023. De winkel van Schooltink bestaat niet meer, net zomin als de super die Geert - een van drie overlevende zonen - voortzette. Zelfs de kruising is verdwenen; die ligt al decennia als rotonde 100 meter zuidelijker. Wel staat er, vlak voor het in de jaren 60 gebouwde café-restaurant Herfkens, sinds 2013 een monument dat de gevallen herdenkt.

Vier ernstige gezichten

Tom Schooltink, zelf eigenaar van een communicatieadviesbureau, zit in de gelagkamer waar twee oudere mannen biljarten. De Lochemmer heeft een foto bij zich van de onthulling van het monument. Vader Frans, die dan nog leeft, staat naast hem. Voor hen staan de twee zonen van Tom die de drie generaties compleet maken. Vier ernstige gezichten.

„Een keer heeft mijn vader erover verteld”, zegt Schooltink. „Op een verjaardag waar mijn moeder - mijn ouders waren gescheiden - ook bij was.

Mijn vrouw Anouk vroeg Frans hoe het was gebeurd. Hij begon te vertellen. De volgende dag zei moeder dat we er nooit meer over moesten beginnen. Te beladen.”

Nooit meer uit bed

Het leven gaat na 4 april 1945 door in Baak. Ook bij het gezin Schooltink. Vader Johan runt de groentewinkel zo goed en kwaad als het kan. Maar zonder moeder Aleida, die niet meer in de zaak helpt. Dat kan ze niet langer na de dood van haar drie zonen. Aleida belandt in bed en komt er de rest van haar leven niet meer uit. Ze sterft twintig jaar later.

Het graf van de broers Theo (5), Joosje (7) en Benny (16) Schooltink op de begraafplaats van Baak. © Jan van den Brink

Zoon Frans, na het drama de benjamin van het gezin, gaat even naar het seminarie maar kan zich gezien alles wat er is gebeurd niet met God vereenzelvigen. Later vraagt Tom zich af of zijn vader zich schuldig heeft gevoeld. „Toen de colonne in aantocht was, had moeder Aleida tegen de broertjes gezegd dat ze naar buiten mochten”, zegt Schooltink. „Wel moest Frans, de oudste, op Joosje en Theo passen.”

Of Frans schuld voelde, weet Tom niet. Hij heeft het zijn vader nooit horen zeggen en het hem ook nooit gevraagd. Hij weet evenmin of zijn vader depressies kende. Vader en zoon hebben nooit de woorden gevonden voor een gesprek daarover.

Gaat een oorlogsdrama over van generatie op generatie? „Sinds 2013 kom ik hier op 4 mei op het kerkhof”, zegt Tom Schooltink. „Ik heb mijn drie ooms nooit gekend maar er ligt daar op de een of andere manier ook een stuk van mezelf.”

Het bord van de Liberation Route op het monument in Baak. © Jan van den Brink

Slachtoffers van de oorlog ná de oorlog

Hoeveel mensen na de Bevrijding in Nederland alsnog de dood vonden door de oorlog is onbekend. „Er is nooit onderzoek naar gedaan”, zegt Hubert Berkhout van het Niod, het Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies. „Concrete cijfers zijn er niet. Wel heel bekend is de schietpartij op de Dam in Amsterdam op 7 mei 1945.”

Nederland is dan twee dagen bevrijd. Dat weerhoudt een groep Duitse militairen er niet van het vuur te openen op passanten vanuit De Groote Club, een gebouw op de Dam. Daarbij komen 32 mensen om het leven. Bekend zijn foto's waarop mensen in het verlengde van elkaar achter een lantaarnpaal liggen om beschutting te zoeken voor de kogels.

Alleen in de Achterhoek en Liemers zijn kort na de Bevrijding zeker 25 slachtoffers te betreuren: 23 burgers en 2 Canadese militairen. Naast de hierboven genoemde veertien doden in Baak en de Covik komen de andere elf opvallend genoeg allemaal om op zaterdag 7 april 1945.

Op de M/ olenberg (de huidige Walmolen maar zonder wieken) in hartje Doetinchem komen acht mensen om het leven als er antitankmijnen ontploffen. Er zouden ook vier Canadezen om het leven zijn gekomen, maar hiervoor zijn geen bewijzen.

In Loil verongelukken twee 12-jarige meisjes bij een nooit opgehelderde ontploffing als ze van het klooster op weg zijn naar de meisjesschool. De Canadese militair Geza Frank Szocs (24) sneuvelt als hij onderweg van Baak naar Zutphen over de ZE-weg rijdt en er een granaat ontploft.

Met dank aan amateurhistoricus Karl Lusink en de Historische Vereniging Steenderen.